

บทบรรณาธิการ

เป็นเวลากว่า 13 ปีแล้ว ที่ *หน้าจั่ว ว่าด้วยประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรมและสถาปัตยกรรมไทย* ได้รับการตีพิมพ์เผยแพร่ นับตั้งแต่ฉบับปฐมฤกษ์เมื่อปี 2547 *หน้าจั่ว* ก็มีวิวัฒนาการมาเป็นลำดับ เริ่มจากการเข้าสู่ฐานข้อมูล TCI กลุ่ม 2 ยกระดับขึ้นเป็น TCI กลุ่ม 1 และตั้งแต่วันที่ 14 พฤศจิกายน 2560 ที่ผ่านมาก็ได้รับการประเมินให้เข้าสู่ฐานข้อมูลของ ASEAN Citation Index ในนามของคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร ผมขอแสดงความขอบคุณกองบรรณาธิการ ผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาคุณภาพบทความและผู้เขียนบทความทั้งในอดีตและปัจจุบันทุกท่าน ที่มีส่วนทำให้วารสารเล็ก ๆ ฉบับนี้ได้รับการยอมรับในระดับกว้างขึ้น หวังเป็นอย่างยิ่งว่าการได้เข้าสู่ฐานข้อมูล ACI ในครั้งนี้ จะช่วยให้เกิดการแลกเปลี่ยนระหว่างนักวิชาการภายในและภายนอกประเทศ ที่ก่อให้เกิดประเด็นสร้างสรรค์ทางวิชาการมากขึ้น

สำหรับหน้าจั่วฯ ฉบับ 14 นี้ ประกอบด้วยบทความทั้งสิ้น 8 บทความที่ค่อนข้างหลากหลายในเนื้อหาและวิธีการศึกษา ตั้งแต่งานศึกษาทางประวัติศาสตร์ ประวัติศาสตร์นิพนธ์ สถาปัตยกรรมพื้นถิ่น และการออกแบบสถาปัตยกรรมไทย โดยส่วนใหญ่เป็นผลสรุปจากงานวิจัย บางส่วนจากวิทยานิพนธ์ และสุดท้ายจากงานออกแบบสร้างสรรค์

เริ่มจากบทความแรกของ โชติมา จตุรวงศ์ เรื่อง “**ผังเมืองสุโขทัยและวัฒนธรรมการปลูกตาล**” ผู้เขียนเสนอว่า นอกจากผังเมืองสุโขทัยจะปรากฏอิทธิพลการวางผังแบบเขมรและมอญแล้ว ยังปรากฏวัฒนธรรมการปลูกตาลที่อาจรับอิทธิพลมาจากอินเดีย เพราะในดินแดนที่ติดต่อกับอินเดียโบราณ เช่น พุกาม สุโขทัย และเมืองท่า อย่าง เพชรบุรี อุทอง (สุพรรณบุรี) สรรค์บุรี (ชัยนาท) นครชัยศรี (นครปฐม) สงขลา และนครศรีธรรมราช นั้น ล้วนแต่เป็นแหล่งปลูกตาลที่สำคัญทั้งสิ้น โดยโชติมาเสนอว่า การปลูกตาลภายในเมืองชั้นในของสุโขทัยอย่างที่สวนตาลของพ่อขุนรามคำแหงนั้น อาจมีต้นแบบมาจากลัทธิวัณ (สวนตาลหนุ่ม) นอกเมืองราชคฤห์ ประเทศอินเดีย

บทความที่ 2 ของ นฤมล ศิลปชัยศรี ศึกษา “**แผ่นทองคำรูปสัตว์หิมพานต์ในกรุพระปรางค์วัดมหาธาตุ และวัดราชบูรณะ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา**” พบว่า มีความเป็นไปได้ที่แผ่นทองคำรูปสัตว์ดังกล่าว อาจหมายถึงสัตว์ป่าหิมพานต์ที่มีความเชื่อมโยงกับคติไตรภูมิ ซึ่งนอกจากจะสร้างขึ้นเพื่อเป็นพุทธรูปบูชาและอุทิศถวายเป็นพระราชกุศลแล้ว ยังเกี่ยวข้องกับความเชื่อเรื่องการสร้างจักรวาลอีกด้วย

บทความที่ 3 ของ พิพัฒน์ กระแจะจันทร์ เรื่อง “**การค้าทางทะเลกับเครือข่ายของศิลปะ : ข้อมูลจากการศึกษาโบราณสถานและประติมากรรมที่ไชยา**” เป็นการทบทวนอายุสมัยของโบราณสถาน วัดแก้ว วัดหลง วัดพระบรมธาตุไชยา และพระโพธิสัตว์สำริดสมัยศรีวิชัยที่อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยเสนอให้เลื่อนช่วงอายุสมัยโบราณสถานและประติมากรรมที่ไชยาขึ้นมาราว 1 ศตวรรษ จากเดิมที่มีผู้เสนอไว้ระหว่างคริสต์ศตวรรษที่ 9-10 มาเป็นช่วงประมาณปลายคริสต์ศตวรรษที่ 8 ถึงต้นคริสต์ศตวรรษที่ 9 นอกจากนี้บทความยังพิจารณา ความเป็น “ลูกผสม” ทางศิลปะของโบราณสถานไชยา ที่ปรากฏอิทธิพลศิลปะจาม ชวา ปาละ และโจพะ ว่าสะท้อนถึงเครือข่ายการค้าทางทะเลระหว่างรัฐดังกล่าว และสุดท้ายบทความได้ตั้งคำถามถึง “ความถูกต้อง” ของวิธีการจำแนกศิลปะที่ยึดที่ใดที่หนึ่งเป็นศูนย์กลาง โดยเสนอให้พิจารณาความหลากหลายของอิทธิพลทางศิลปะที่อาจมาจากหลายศูนย์กลาง

บทความต่อไปเรื่อง “**งานเขียนประวัติศาสตร์ศิลปะยุคแรก กับการก่อร่างสร้างรัฐสมบูรณาญาสิทธิราชย์สยาม**” โดย ชาตรี ประกิตนันทการ ผู้เขียนได้เสนอความเป็นไปได้ในการพิจารณา *รายงานการเดินทางสำรวจ และ ตำราภูมิศาสตร์ประเทศสยาม* ว่าเป็นต้นธารของงานเขียนประวัติศาสตร์ศิลปะยุคแรกของไทย ด้วยการพิจารณางานเขียนประเภทนี้ภายใต้บริบทการสร้างรัฐสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ชาตรีได้เสนอ

การวิเคราะห์ในสองประเด็นหลัก คือ หนึ่ง การพิจารณา *รายงานการเดินทางสำรวจ* ว่าเป็นเสมือน “คู่มือที่รวบรวมฐานทรัพยากรต่าง ๆ [...] เพื่อเตรียมพร้อมสำหรับการวางแผนจัดสรรและรวมศูนย์เข้าสู่ส่วนกลาง” และ สอง การพิจารณาบทพรรณนาโบราณสถานแต่ละท้องที่ใน *ตำราภูมิศาสตร์ประเทศสยาม พ.ศ. 2468* ว่าเป็นการ “แสดงถึงตัวตน อาณาเขต หรือร่างกายของรัฐสยามสมัยใหม่” ในลักษณะไม่ยิ่งหย่อนไปกว่า การกำหนดเขตแดนด้วยความรู้ทางภูมิศาสตร์สมัยใหม่ ซึ่งทั้งหมดนี้เป็นเครื่องมือที่ชนชั้นนำสยามใช้สร้างความชอบธรรมผ่านมิติทางประวัติศาสตร์และโบราณคดีในการสถาปนารัฐสมบูรณาญาสิทธิราชย์

บทความที่ 5 ของ ภิญญพันธุ์ พงษ์ละวัณย์ เรื่อง “**เทศบาลกับแนวคิดเมืองของราษฎร หลังปฏิวัติสยาม 2475**” ศึกษาบทบาทของเทศบาลในฐานะกลไกใหม่ของรัฐในการจัดการพื้นที่เมืองภายหลัง พ.ศ. 2475 โดยบทความพยายามทำความเข้าใจความเปลี่ยนแปลงการจัดการพื้นที่เมือง จากยุคของ **สุขาภิบาล** ในสมัยก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครอง มาสู่ **เทศบาล** ในยุคประชาธิปไตย ที่มีการมอบอำนาจบางส่วนให้ราษฎรได้บริหารจัดการท้องถิ่นของตนเอง โดยอธิบายผ่านการออกพระราชบัญญัติเทศบาล โครงสร้างการบริหารแผ่นดินที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเมือง และการยกตัวอย่างกายภาพของเมืองที่เปลี่ยนแปลงไปหลัง พ.ศ. 2475 เป็นต้น

บทความต่อไป ของ สโกนา เรื่อง และ สันต์ สุวัจนารินทร์ เรื่อง “**The Study of Private Modern Houses in Boeung Keng Kang Area in Relation to Public Modern Khmer Architecture and Urban Development of Phnom Penh in the 1960s**” ศึกษาบ้านพักอาศัยในเขต Boeung Keng Kang แห่งกรุงพนมเปญ ที่อาจเรียกได้ว่าเป็น “popular modernism” ในแบบหนึ่ง กล่าวคือเป็นงานบ้านพักอาศัยสมัยใหม่ ที่ได้รับอิทธิพลทางรูปแบบจากสถาปัตยกรรมสมัยใหม่ที่ออกแบบโดยสถาปนิกมีชื่อเสียง โดยบทความเสนอว่า แม้บ้านพักอาศัยเหล่านี้จะไม่ได้ออกแบบโดยสถาปนิกที่มีชื่อเสียงก็ตาม แต่ก็มีส่วนสำคัญในการสร้าง “ความเป็นสมัยใหม่” ให้เกิดขึ้นในเมืองพนมเปญในยุคหลังอาณานิคม

บทความต่อไปเรื่อง “**รูปทรง และการจัดวางที่ว่างภายในเรือนพื้นถิ่นไทลื้อ : บ้านแปน เมืองนูน สิบสองปันนา ยูนนาน สาธารณรัฐประชาชนจีน**” โดย เกรียงไกร เกิดศิริ และ ธนิก หมั่นคำวัง ศึกษาเรือนพื้นถิ่นไทลื้อในหมู่บ้านบ้านแปน สิบสองปันนา บทความเสนอว่ารูปแบบของทรงหลังคาที่แตกต่างกันของเรือนไทลื้อ ไม่ได้เป็นผลมาจากการจัดแผนผังภายในเรือนที่ต่างกัน แต่เป็นผลมาจากการต่อขยายเรือนวิธีการก่อสร้าง ตลอดจนค่านิยมส่วนบุคคลของเจ้าของเรือน ที่ส่งผลให้เกิดความหลากหลายของหลังคาเรือน และปัจจัยเหล่านี้เองที่เป็นแรงผลักดันต่อพัฒนาการของเรือนไทลื้อ บ้านแปน

บทความสุดท้าย ของ อนุวัฒน์ เต็มเจิม เรื่อง “**การออกแบบหอพระพุทธรูปริมนก มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี**” เป็นการนำเสนอผลงานการออกแบบหอพระประจำมหาวิทยาลัยของผู้เขียน บทความ โดยแสดงให้เห็นกระบวนการออกแบบที่เริ่มต้นจาก การศึกษาแบบแผนหอพระในอดีต การวิเคราะห์บริบท จนนำมาสู่การสังเคราะห์สร้างแนวคิดในการออกแบบ ในการสื่อความหมายถึง “ปัญญาภวานา” ผู้ออกแบบได้ใช้ “ดอกบัว” ที่นอกจากเป็นสัญลักษณ์แทนมหาวิทยาลัยและที่ตั้งในจังหวัดปทุมธานีแล้ว ยังมีรูปความหมายเป็นหนึ่งเดียวกับพระพุทธรูปริมนก ที่ส่วนบนพระเศียรมีอุษณิษะ และพระรัศมีเป็นรูปดอกบัวตูม ที่ประดิษฐานอยู่ภายในหอพระอีกด้วย นอกจากนี้บทความยังได้แสดงวิธีการประยุกต์ใช้หลักการ “รูปทรง ลักษณะ และจังหวะ” และ “พื้นที่ รูปทรง และเครื่องประกอบ” มาใช้เป็นกรอบและแนวทางในการออกแบบทางสถาปัตยกรรมไทยแห่งนี้

หวังว่าที่ได้เกริ่นมาทั้งหมดนี้ ท่านผู้อ่านที่สนใจคงทำความเข้าใจต่อไปในแต่ละบทความด้วยตนเอง และขอทุกท่านจงมีความสุขกับการอ่าน

พินัย สิริเกียรติกุล/ ธันวาคม 2560